

4 ДӘРІС БАҚЫЛАУ ОРГАНДАРЫ МЕН СУБЪЕКТИЛЕРІ

Сыртқы қаржылық бақылауды ұйымдастыру

Сыртқы қаржылық бақылау – бұл мемлекеттік немесе тәуелсіз бақылау органдарының қаржылық қызметті тексеру және бағалау мақсатында жүргізетін бақылауы. Оның мақсаты – бюджеттік қаражаттардың заңды және мақсатты жұмсалуды қамтамасыз ету, қаржылық есептіліктің дұрыстығын тексеру, және мемлекеттік ресурстардың тиімді пайдаланылуын бақылау.

Сыртқы қаржылық бақылау мемлекеттік немесе тәуелсіз аудиторлық ұйымдар арқылы жүзеге асырылады және ол белгілі бір заңнамалық және нормативтік актілерге сәйкес жүргізіледі. Бұл бақылаудың тиімділігі елдің экономикалық тұрақтылығы мен қаржылық тәртібін қамтамасыз етуге үлкен әсер етеді.

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бақылаудың дамуы

Қазақстан Республикасында мемлекеттік қаржылық бақылаудың дамуы бірнеше маңызды кезеңнен өтті. Мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесі елдің қаржылық тұрақтылығын, бюджет жүйесінің тиімділігін және заңдылықты қамтамасыз ету үшін құрылған. Тәуелсіздік алғаннан кейін, Қазақстан қаржылық бақылау жүйесін халықаралық стандарттарға сәйкестендіру және мемлекеттік ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз ету мақсатында бірқатар реформалар жүргізді.

Негізгі реформалар:

- Есеп комитеттің құрылуы: Бұл орган Қазақстандағы мемлекеттік бюджеттің орындалуын бақылауға жауапты болып табылады.
- Ішкі аудит жүйесінің дамуы: Министрліктер мен ведомстволар ішіндегі қаржылық операцияларды тексеру үшін ішкі аудит қызметтері құрылды.
- Тәуелсіз аудиторлық қызметтің дамуы: Тәуелсіз аудит компаниялары қаржылық есептілікті тексеру және бағалау мақсатында тәуелсіз сыртқы аудит жүргізеді.

Қазақстан Республикасының сыртқы қаржылық бақылауды жүзеге асыратын органдары мен ұйымдарының жүйесі

Қазақстан Республикасындағы сыртқы қаржылық бақылауды жүзеге асыратын негізгі мемлекеттік орган – Есеп комитеті. Бұл орган мемлекеттік бюджеттің дұрыс және тиімді орындалуын бақылауға жауапты. Оның міндеттері:

- Мемлекеттік бюджет қаражаттарының мақсатты жұмсалуды қадағалау;
  - Мемлекеттік бағдарламалардың орындалуын бақылау;
  - Қаржылық есептіліктің дұрыстығын тексеру;
  - Қаржылық құқық бұзушылықтарды анықтау және олардың алдын алу.
- Сонымен қатар, қаржылық бақылауды жүзеге асыратын басқа да органдар бар:
- Қаржы министрлігі – мемлекеттік қаржы саясатын жүзеге асыру және мемлекеттік қаржыны басқару бойынша негізгі орган.
  - Мемлекеттік ішкі аудит комитеті – бұл комитет мемлекеттік ұйымдардың ішкі қаржылық бақылауын және аудитін жүргізеді.
  - Аймақтық ревизиялық комиссиялар – жергілікті бюджеттің орындалуын және жергілікті атқарушы органдардың қызметін бақылауға жауапты аймақтық органдар.

Сыртқы қаржылық бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік органдар

Қазақстан Республикасында сыртқы қаржылық бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік органдарға келесілер жатады:

- Есеп комитеті – Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бюджеттің орындалуын бақылаушы ең жоғарғы орган.
- Мемлекеттік ішкі аудит комитеті – мемлекеттік ұйымдар мен кәсіпорындарда ішкі аудит жүргізу арқылы қаржылық тәртіпті қадағалайды.

- Ревизиялық комиссиялар – аймақтық деңгейде жергілікті бюджетті бақылауға жауапты орган.

Бұл органдар бюджеттік қаражаттың тиімді және заңды жұмсалуын бақылау, қаржылық есептіліктің дұрыстығын тексеру, және мемлекеттік қаржылық саясаттың орындалуын қамтамасыз ету үшін маңызды рөл атқарады.

Тәуелсіз сыртқы қаржылық бақылау

Тәуелсіз сыртқы қаржылық бақылау – бұл мемлекеттік емес, тәуелсіз аудиторлық ұйымдар мен компаниялар арқылы жүзеге асырылатын қаржылық бақылау. Тәуелсіз аудит қаржылық есептіліктің дұрыстығын тексеру, кәсіпорындардың қаржылық қызметін бағалау, және қаржылық есептерді халықаралық немесе ұлттық стандарттарға сәйкестендіру мақсатында жүргізіледі.

Тәуелсіз аудиттің негізгі мақсаттары:

- Қаржылық есептіліктің шынайылығын қамтамасыз ету;
- Кәсіпорындардың қаржылық қызметін тексеру және бағалау;
- Инвесторлар мен акционерлерге шынайы қаржылық ақпарат ұсыну.

Тәуелсіз аудит Қазақстанда 90-жылдардан бастап дами бастады және бүгінгі таңда мемлекеттік органдармен қатар қаржылық бақылаудың маңызды элементіне айналды.

Қазақстан Республикасындағы қаржылық бақылау жүйесі сыртқы және ішкі бақылауды қамтиды және елдің қаржылық тәртібі мен экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған. Сыртқы қаржылық бақылауды жүзеге асыратын негізгі орган – Счетный комитет, ал тәуелсіз сыртқы қаржылық бақылау аудиттік компаниялар арқылы жүргізіледі. Екі жүйе де қаржылық есептіліктің дұрыстығын және бюджет қаражаттарының тиімді жұмсалуын қамтамасыз ету үшін маңызды рөл атқарады.